

**”Man åker ju inte bara ut i skogen för
att ställa upp ett tält, utan också för att
sitta vid en eld och mysa och känna ett
lugn”**

En kvalitativ studie om undervisning och bedömning i
friluftsliv

Gabriella Nordvall & Catharina Buhrman Lindberg

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Självständigt arbete avancerad nivå 78:2017
Ämneslärarprogrammet 2013-2018
Handledare: Jonas Mikael
Examinator: Bengt Larsson

**”You do not go out into the woods just
to put up a tent, but also to sit by a
bonfire and feel the calm”**

A qualitative study about teaching and assessing outdoor
education

Gabriella Nordvall & Catharina Buhrman Lindberg

SWEDISH SCHOOL OF SPORTS AND HEALTH SCIENCES
Degree project advanced level 78:2017
Teacher education program 2013-2018
Supervisor: Jonas Mikael
Examiner: Bengt Larsson

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar Syftet med studien är att undersöka hur lärare i idrott och hälsa arbetar med undervisning och bedömning i friluftsliv utifrån aspekterna skolans geografiska läge i Sverige, skolans förutsättningar och resurser för friluftsliv. De frågeställningar som har använts är: Hur planerar och undervisar lärare i idrott och hälsa i momentet friluftsliv? Vilka förutsättningar som ekonomiska, tidsmässiga och närheten till utevistelse anser lärare i idrott och hälsa är viktiga för att bedriva friluftsliv? På vilket sätt arbetar lärare med innehållet i kursplanen och hur skapar de tillfällena för bedömning? Hur anser lärarna att skolans resurser och förutsättningar påverkar undervisningen i friluftsliv?

Metod

Studien grundar sig på kvalitativa semi-strukturerade intervjuer där fokus låg på att skapa en förståelse av lärarnas verklighetsbild, istället för att söka kvantitativ data. Sex legitimerade gymnasielärare intervjuades från två gymnasieskolor i Jämtland, varav en innerstadsskola och en utanför centrum. Övriga lärare var från gymnasieskolor i Södermanland, Småland och Västergötland. Intervjuerna gjordes över Skype med ljudinspelare. Studien följer de forskningsetiska principerna där hänsyn tagits till informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Resultat

Resultaten visar att de flesta lärare har samma sätt att se på friluftsliv. De flesta lärare anser att det finns förutsättningar för friluftsliv som spelar in, material, ekonomi och tid är några av dem. Lärarna anser att skolans läge är en avgörande faktor för i vilken utsträckning friluftsliv kan bedrivas samt att närheten till natur också gör det enklare att bedriva undervisning. De flesta lärarna anser också att friluftslivet bör vara aktivitetsbaserat där aktiviteten styr valet av miljö, och därigenom skapar även detta begränsningar.

Slutsats

Den slutsats som går att göra utifrån resultaten är att de intervjuade lärarna hade en viss syn på friluftsliv i skolan där många begränsningar genomsyrade deras resonemang. Med en bredare syn för undervisning i friluftsliv, hade lärarna kunnat tolka kursplanen annorlunda och istället se svårigheterna som möjligheter. Genom att titta på de fyra övergripande perspektiven och sedan koppla dessa till sin undervisning i friluftsliv skulle det vara lätt att jobba med till exempel platsens historia samt hållbarhet och andra faktorer som spelar in på vår miljö.

Abstract

Aim

The aim with this study is to investigate how teachers in physical education are teaching and working with assessment in outdoor education. Further on, we also want to see how the geographical location of each school might be a factor to consider when it comes to the conditions for managing outdoor education. The following issues have been used: How does teachers implement outdoor education in their teaching in physical education? What conditions, for example, economic, time, or the vicinity to nature, does one has to consider important to teach outdoor education? In what ways do the teachers work with the content of the curriculum and how do they create situations for assessment. In what way do the teachers look at how the different conditions affect the education in outdoor education itself?

Method

Our study is based on qualitative interviews where the focus was to understand how and why the teachers looked upon certain areas within outdoor education, rather than gathering quantitative facts. There were six certified teachers being interviewed from upper secondary schools in Jämtland, Södermanland, Småland and Västergötland. As the interviews began we assured all the participants their answers were confidential and that they could end the interview at any time. The interviews were held over Skype with a voice recorder.

Results

The results we found were that most of the teachers had a very similar way of looking at outdoor education. Most of them agreed that conditions such as, economic, time and material, plays a big part when it comes to what education they will be able to implement. The teachers also found a connection between the location of the school and what type of outdoor education they can carry through. All of them thought that the activity itself should be in focus, and that will decide in what environment it will take place.

Conclusions

The conclusion we can make based on the findings of this study was that many teachers looked at the limitations of outdoor education and therefore decided that it was a difficult element to work with. With a wider view toward outdoor education one could interpret the curriculum in multiple ways, and then find new possibilities with outdoor education. If one were to look at the four overall perspectives, written in the curriculum, one could easily work with environmental sustainability and the historical aspects of the different places one has access to.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	2
1.1.1 Friluftsliv som fenomen och begrepp	2
1.1.2 Friluftslivets historia i Sverige	3
1.1.3 Friluftsliv i skolan	3
1.1.4 Gymnasieskolans läroplan och kursplan i idrott och hälsa	4
1.1.5 Bedömning	6
1.2 Tidigare forskning	8
1.2.1 Friluftsliv i andra länder	9
1.3 Teoretisk utgångspunkt	10
2 Syfte och frågeställningar.....	12
3. Metod	12
3.1 Val av metod	12
3.2 Urval.....	12
3.3 Datainsamlingsmetod	13
3.4 Databearbetning	13
3.5 Etiska aspekter.....	13
3.6 Validitet och reliabilitet.....	14
4. Resultat.....	15
4.1 Frågeställning 1: Hur planerar och undervisar lärare i idrott och hälsa i momentet friluftsliv?.....	16
4.1.1 Lärarnas syn på friluftsliv	16
4.1.2 Lärarnas undervisning i friluftsliv.....	18
4.2 Frågeställning 2 och 3: Vilka förutsättningar som ekonomiska, tidsmässiga och närheten till utevistelse anser lärare i idrott och hälsa är viktiga för att bedriva friluftsliv? Hur anser lärarna att skolans resurser och förutsättningar påverkar undervisningen i friluftsliv?.....	19
4.2.1 Lärarnas förutsättningar/resurser och möjligheter/hinder	19
4.2.2 Geografiska skillnader.....	21
4.3 Frågeställning 4: På vilket sätt arbetar lärare med bedömning i friluftsliv?	22
4.3.1 Läroplan och bedömning.....	22

4.3.2 Övergripande perspektiv i läroplanen	25
5. Sammanfattning och diskussion.....	26
5.1 Metoddiskussion.....	31
6. Förslag på fortsatt forskning	31
Käll- och litteraturlista.....	32

Bilaga 1 – Litteratursökning

Bilaga 2 – Intervjuguide

Bilaga 3 – Mail till lärarna

1 Inledning

Att vara ute i naturen och låta eleverna ställa upp tält och vindskydd, för att sedan sitta runt en brasa verkar vara flertalet lärares syn på den undervisning de bedriver i friluftsliv, bland annat för den lärare som sa detta inledande citat ”Man åker ju inte bara ut i skogsn för att ställa upp ett tält utan också för att sitta vid en eld och mysa och känna ett lugn”. Men vilket är lärandet som premieras och hur är detta bedömningsbart?

Under många år har människan lockats av naturen och allt som hör därtill. Att naturen och ett liv i naturen kan kopplas till hälsa är för många idag självklart, men naturen har även haft en fostrande roll där organiserat friluftsliv har tagit allt större plats. Var och en av oss har olika föreställningar om vad friluftsliv är och vad det innebär att utöva friluftsliv. Vår natur ser väldigt olika ut beroende på vilken plats vi befinner oss på och även närhet till naturen varierar i vårt avlånga land.

Sedan år 1927 har friluftsliv funnits med som ett av de obligatoriska momenten i skolans läro- och kursplaner. En del studier och undersökningar visar att friluftsliv undervisningen ser väldigt olik ut i olika skolor och på olika platser i landet. Vissa skolor har en bred och varierad undervisning i friluftsliv, medan andra har koncentrerat det till friluftsdagar och mer samlade former. Olika aspekter kan vägas in och fungera som förklaringar till de olika undervisningssituationerna. Förutsättningarna, både ekonomiska, tids- och miljöaspekter för de olika skolorna och de olika regionerna spelar in på undervisningens utformning. (Backman 2004)

Vad är egentligen friluftsliv? Den frågan har vi själva ställt oss, men också ställt till andra. Vi har letat i böcker och rapporter, men svaret tycks alltid skilja sig åt. Begreppet i sig är svårt att definiera och sätta ord på. Var går gränsen mellan tävling och upplevelse, och är det ena friluftsliv, men inte det andra? Det är något som intresserar oss och som kan spela in på lärarens utformning av deras undervisning i friluftsliv. Har en lärare i idrott och hälsa i Gällivare samma resurser och uppfattning om friluftsliv som läraren i Arboga?

1.1 Bakgrund

1.1.1 Friluftsliv som fenomen och begrepp

För att närmare undersöka hur friluftsliv definieras granskas olika definitioner av friluftsliv och vilken definition som passar in på det friluftsliv som bedrivs i skolan.

Enligt Kulturdepartementet (1999, s. 15) är den officiella Svenska definitionen av friluftsliv följande:

”Friluftsliv är vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling.”

En av svårigheterna med definitionen är att se var gränsen till tävling går. Var går gränsen mellan friluftsliv och sport? Finns det en gräns eller är det upp till var och en av oss att bestämma dessa gränser? Detta kan bli svårt i en skolsituation då läro- och kursplan menar att friluftsliv skall finnas med som ett obligatoriskt moment, men också att det ska bedrivas på ett visst sätt.

Friluftsfrämjandet definierade friluftsliv i slutet av 70-talet på följande sätt; *”Friluftsliv är att nyttja naturen för rekreation och avkoppling”* och idag är definitionen lite förändrad, istället anser friluftsfrämjandet att friluftsliv är att *”vistas i naturen på ett sådant sätt att det ger naturupplevelser, rekreation och motion”*. (Backman 2004, s. 176)

Samtliga ovan nämnda definitioner vill framföra att upplevelsen bör stå i centrum och att friluftslivet ska bedrivas i naturen. Motion är också relativt centralt men ska i så fall ske utan prestation.

Nilsson (2007) har skrivit ytterligare en definition av friluftsliv då han tycker att friluftsliv ska innebära att utövaren uppnår en naturupplevelse. Han vill komma längre ifrån aktiviteter som har stora krav på bemästring av teknik och utförande som exempelvis klättring. Definitionen är enligt följande:

”Aktivitet och vistelse i naturmiljö i syfte att erhålla naturassocierade upplevelser samt stimulans och rekreation av psykisk och/eller fysisk art, med eller utan inslag av prestation och utan krav på tävlingsprestation”. (Nilsson 2007, s. 141-142)

Sammanfattningsvis menar Nilsson att friluftsliv ska vara naturassocierat, naturupplevelsen är viktig, det ska bidra till reflektion kring miljön och psykisk harmoni. Ha en liten fysisk arbetsinsats och liten miljöbelastning i transporter och skaderisken ska vara minimal.

I boken *Idrott som social markör* (Engström 1999) beskrivs de 7 olika praktikerna: fysisk träning, tävling och rangordning, lek och rekreation, utmaning och

äventyr, färdighetsträning, estetisk verksamhet och rörelse och koncentrationsträning. Var bör friluftsliv placeras in? Engström menar att friluftsliv landar under utmaning och äventyr där fokus ligger på utmaning och upplevelser utan prestation i centrum. Johansson (1999) menar istället att naturen fungerar som en arena för att lära sig olika färdigheter, såsom att laga mat, elda, och orientera. Deras syn på friluftsliv skiljer sig en del åt, kanske kan det vara så att orientering utan prestation och krav också kan vara friluftsliv, medan en tävling där man snabbast ska göra upp eld och ett vindskydd, inte kan klassas som friluftsliv. Friluftsliv i skolan bör kanske handla om ett lärande hos eleverna.

1.1.2 Friluftslivets historia i Sverige

Det Svenska friluftslivet började ta plats för ca 100 år sedan. Under mitten av 1800-talet började små grupper ur Sveriges överklass att bestiga berg och ägna sig åt det stärkande friluftslivet. Det lyssnades flitigt på STF:s motto: "Känn ditt land" och under många år har människan levt i naturen, tillsammans med andra människor, vilket gör att vi är bra på att klara av svåra och tuffa förhållanden med hjälp av varandra. (Sandell, 2004)

Sandell (2004) menar vidare att då förutsättningarna i form av mer fritid och bättre materiell standard kom i samband med urbaniseringen öppnade naturen upp sig för medelklassen också och alla kunde ta del av svamplockning på helgerna och lek i skogen efter skola/jobb. Det gjorde att naturen blev en arena för allt fler människor. Intresset hos myndigheterna ökade och de såg en potential hos naturen som rekreativskälla. När större delen av befolkningen till slut jobbade i en tätort i takt med industrialiseringen, försvann jordbrukssektorn till stor del, och det mer organiserade friluftslivet tog mer och mer plats.

Sörlin och Sandell (2000) hävdar att förebilden till dagens friluftsliv härstammar från den fria leken utomhus under 1800-talet. Friluftslivsrörelser växte fram under 1800-talet och bidrog till att folket i tätorten ville ut i den fria och rena naturen. När tiden och möjligheterna fanns ville folket bort från de smutsiga tätorterna.

Allemansrätten har spelat en betydande roll i utvecklingen av svenskt friluftsliv. Allemansrätten har öppnat upp en stor del av naturen för gemene man och tillät därigenom alla att nyttja naturen på ett skonsamt och fritt sätt.

1.1.3 Friluftsliv i skolan

Hur mycket friluftsliv i form av friluftsdagar eleverna tagit del av i skolan har förändrats mycket sedan i början på 1900-talet. Från 3 dagar per termin år 1905 till som högst 15

heldagar per läsår år 1928. 1962 var friluftsdagarna obligatoriska i grundskolan men antalet skulle vara mellan 4-6 dagar per läsår (Lundvall 2011). Motivet för friluftsliv har också förändrats med tiden. Till en början var hälsa ett viktigt motiv för att utöva friluftaktiviteter. Aktiviteterna har gått ifrån att de ska vara härdande och stärkande till att friluftsliv är viktigt för att få livskvalitet och att utövarna då uppnår en god hälsa. I kursplanerna har även hälso- och miljöfrågor kopplats ihop och det betonas att vi faktiskt är en del av naturen, människan och naturen är i ett nödvändigt samspel. (Sundberg & Öhman 2000)

I takt med de olika läroplanernas utformning har undervisningen i friluftslivet ändrats en del. Johansson (1999) menar att dagens friluftsliv skall fungera och verka som en metod för att elever ska uppnå en viss naturmedvetenhet. Det lyfts fram att friluftsliv vidare kan utveckla en bra samarbetsförmåga hos eleverna men också få dem att visa hänsyn för varandra och sin omgivning.

Tidigare forskning visar att det endast är ett fåtal aktiviteter inom friluftsliv som testas i skolorna (Backman, 2004). Nio procent av den totala idrottsundervisningen som ägnas åt friluftsliv och aktiviteterna som prioriteras är; laga mat, paddla, åka skridskor och elda.

Friluftsförbundet (1981) har uttalat sig om det friluftsliv som bedrivs i skolan och menar att eleverna kan lära sig att förstå och upptäcka livet i naturen samt utan prestation få vistas i ett ideallandskap perfekt för rekreation. I naturen kan alla elever, oberoende sina olika förmågor alltid finna plats för lek och rörelse. Det finns något för alla och alla kan utveckla sin rörelseförmåga och kondition med naturen som arena. Det är lätt att hitta bra undervisningssituationer i naturen, men vad av det klassas som friluftsliv? Räcker det med att enbart vara ute i naturen och sparka boll på idrotten för att man ska få bocka av friluftslivsmomentet? Friluftsförbundet skriver vidare om att eleverna sedan bör öva på färdigheter såsom att göra upp eld och laga sin egen mat. Just de aktiviteterna som att elda och laga mat verkar vara återkommande, men är det de aktiviteterna, så kallade "survival skills", som klassas som friluftsliv och inte de mer kreativa aktiviteterna såsom vandring eller upptäcktsfärd? Friluftsförbundet uttrycker ändå att friluftsliv och undervisning i naturen är bra arenor för samarbeten mellan olika ämnen. (Friluftsförbundet 1981)

1.1.4 Gymnasieskolans läroplan och kursplan i idrott och hälsa

I Gymnasieskolans läroplan står det under Skolans uppdrag att skolans uppgift är att ge eleverna kunskaper och förutsättningar att ta till sig och utveckla kunskaper (Skolverket 2011). Vidare står det;

“Utbildningen ska främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor, som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet. Den ska bidra till elevernas allsidiga utveckling.” (Skolverket 2011, s. 6)

Om undervisningen ska lyckas med skolans uppdrag att förbereda eleverna inför bland annat yrkeslivet krävs det att undervisningen till viss del kan vara gränsöverskridande mellan olika områden. Samt att skolan bedriver en undervisning som är medveten om egen och andras kompetens (Skolverket 2011). För att lyckas med uppdraget ställs det också krav på skolans arbetsformer och på hela skolans organisation.

För att lyckas med skolans uppdrag står det i läroplanen utskrivet om de olika perspektiven; *det etiska perspektivet, miljöperspektivet, det internationella perspektivet och det historiska perspektivet* och perspektiven kan ses som verktyg för att uppnå målen i skolans uppdrag. Perspektiven kan användas för att bland annat främja elevernas personliga ställningstaganden och ge dem förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. De ska också bidra till att eleverna ska få förståelse för globala sammanhang och kulturell mångfald samt skapa en internationell solidaritet. Genom det historiska perspektivet ska eleverna få verktyg för att se och förstå samtiden och beredskap inför framtiden men eleverna får också utveckla ett dynamiskt tänkande (Ibid).

Skolans uppdrag är hela skolans ansvar och det gäller även ämnet idrott och hälsa. De övergripande perspektiven är därför viktiga att implementera i undervisningen och det gäller även i friluftsliv som Mikael skriver i sin avhandling (2017). Han anser att om lärarna arbetar med friluftsliv på ett mer ”plats-ansvarsfullt” sätt och utifrån perspektiven kan friluftsliv bedrivas överallt och mängder av resurser behövs inte.

I kursplanen för idrott och hälsa (Skolverket 2011, s. 83) står det redan i ämnets syfte om friluftsliv; *“utemiljöer och naturen som en källa till välbefinnande”*. Även under vilka förmågor eleverna ska få förutsättningar att utveckla kan flera kopplas ihop med friluftsliv; *“Förmåga att genomföra och anpassa utevistelser utifrån olika förhållanden och miljöer”*, *“Kunskaper om betydelsen av fysisk aktiviteter och naturupplevelser för kroppslig förmåga och hälsa”* och *“Kunskaper om kulturella och sociala aspekter på fysiska aktiviteter och naturupplevelser”*. (Skolverket 2011, s. 83-84)

Nedan kommer det centrala innehållet och kunskapskraven i kurserna idrott och hälsa 1 och 2 (Skolverket 2011, s. 84ff) att presenteras utifrån det som handlar om friluftsliv, det görs för att visa hur stor del i det centrala innehållet som handlar om friluftsliv. Vilket är relevant då innehållet i det centrala innehållet är obligatoriskt för lärare att arbeta utifrån och behandla i undervisningen. I det centrala innehållet i idrott och hälsa 1 står det;

- Motions-, idrotts- och friluftaktiviteter som utvecklar en allsidig kroppslig förmåga.
- Utemiljöer och naturen som arena för rörelseaktiviteter och rekreation.
- Metoder och redskap för friluftsliv.
- Säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och friluftsliv.

De kunskapskrav som eleven ska uppnå i friluftsliv är för betygen E;

- Eleven visar i utövandet av idrott, motion och friluftsliv hänsyn till sin egen och andras säkerhet och kan i samråd med handledare vidta åtgärder vid skada eller nödsituation.
- Eleven kan med goda rörelsekvaliteter genomföra aktiviteter i naturmiljöer. Dessutom kan eleven översiktligt diskutera friluftsliv, motion och idrott som sociala och kulturella fenomen och översiktligt beskriva hur olika livsstilar och kroppsideal framträder i träningsverksamheter, friluftsliv och samhället i övrigt.

I kursen idrott och hälsa 2 står det följande i kursens centrala innehåll att;

- Upplevelsebaserade rörelseaktiviteter utomhus, till exempel paddling, klättring, ridning, orientering, friluftsliv och geografiskt betingade aktiviteter som skidåkning.

Kunskapskraven i idrott och hälsa 2 som eleverna ska uppnå i friluftsliv för betyget E är;

- Eleven visar i utövandet av idrott, motion och friluftsliv hänsyn till sin egen och andras säkerhet samt kan översiktligt beskriva riskfaktorer i samband med fysiska aktiviteter.
- Eleven kan med goda rörelsekvaliteter genomföra friluftsliv, motion och idrott. Dessutom kan eleven översiktligt diskutera friluftsliv, motion och idrott som sociala och kulturella fenomen och översiktligt beskriva sociala faktorerens betydelse för fysiska aktiviteter, livsstil och hälsa.

Texten ovan handlar om läroplaner och kursplaner som ligger till grund för friluftslivet i skolan. För lärarna i idrott och hälsa är det obligatoriskt att behandla friluftsliv.

1.1.5 Bedömning

I Skolverkets *Bedömningsstöd i ämnet idrott och hälsa* (2012) står det beskrivet hur bedömningen i ämnet idrott och hälsa ska ske genom en tydlig koppling mellan målen och de kunskaper som eleven ska ges förutsättningar att utveckla, det centrala innehållet som visar vad undervisningen ska innehålla och den sista komponenten som är kunskapskraven som talar om vad som krävs av eleverna för ett visst betyg. Bedömningsstödet har kommit till då studier har visat att både lärare och elever har svårt att formulera vilka kunskaper eleverna ska

lära sig i ämnet och det försvårar även bedömningen. För att eleverna ska få rätt förutsättningar för att uppnå målen och för att lärarna ska kunna göra relevanta och tillförlitliga bedömningar krävs det att både lärare och elever vet **vad** som ska bedömas, **hur** bedömningen går till och **när** bedömningen ska ske. (Skolverket 2012)

Det är elevernas kunnande som ska utgöra bedömningsgrunden och det innebär att deras inställning, attityd och grad av närvaro inte ska vara grunder för bedömning, även om det kan vara faktorer som krävs för att visa sitt kunnande och ha en chans att bli bedömd. Vidare står det att elevernas kunnande inte bedöms utifrån mätbara prestationer utan det är kvaliteten som exempelvis rörelsekunnandet som bedöms.

Vad, hur och när bedöms friluftsliv? I Skolverkets bedömningsstöd står det att förslag på aktiviteter för *“Utevistelse och friluftsliv som aktivitet och förflyttningssätt”* är simning, cykling, skidåkning, skridskoåkning, kanotpaddling och orientering (2012, s. 7). I kunskapskraven för både idrott och hälsa 1 och 2 står det bland annat att eleverna ska utföra aktiviteter med goda rörelsekvantiteter. Goda rörelsekvantiteter ska inte förväxlas med begreppet fysisk status. Det handlar istället om *“hur den komplexa rörelseförmågan används och med vilken grad av rörelsekvantitet som eleven kan visa det”* (Ibid, s. 6). Det handlar om hur eleverna anpassar sina rörelser till uppgiften, sammanhanget och hur de använder sin fysiska status i sammanhanget. Kroppslig förmåga står också med i de förmågor som eleverna ska få förutsättningar att utveckla.

“En person som är “physically literate” innehar en kroppslig förmåga som innebär att han eller hon på ett insiktsfullt sätt kan “läsa av” olika aspekter av den fysiska miljön vad gäller att förutse både rörelsekrav och rörelseförmåga” (Skolverket 2012, s. 8).

En person med kroppslig förmåga framstår som någon som rör sig med god balans, rörelseekonomi och med säkerhet i olika fysiskt utmanande situationer. Kroppslig förmåga är uppdelad i tre dimensioner och det är en rörelsedimension som kopplas till begreppet rörelsekvantitet, en social dimension som innebär att man rör sig med och bland andra och den sista dimensionen är en kognitiv dimension då eleverna ska förstå rörelser i relation till miljö och sammanhanget. I kroppslig förmåga integreras även fakta (veta att), färdighet (veta hur), förståelse (veta varför) och förtrogenhet (veta när) som ett uttryck för ett kunnande hos eleverna (Ibid.). Genom att eleverna får utöva en mängd olika aktiviteter får de utveckla sin kroppsliga förmåga. Det är då genom de fysiska aktiviteterna som eleverna kan visa sina faktakunskaper om aktiviteten, sin färdighet att använda den på ett funktionellt sätt, visa

förståelse för hur aktiviteten fungerar och till sist visa sin förmåga att veta när, hur och var en viss aktivitet kan vara lämplig.

1.2 Tidigare forskning

Det finns mycket skrivet kring friluftsliv samt undervisningen av ämnet i skolan. Både på magisternivå, men också avhandlingar och fristående artiklar. I studien ligger fokus på den forskning som berör vårt område, alltså förutsättningar för friluftsliv kopplat till skolan och i huvudsak gymnasieskolan.

Abdul-Muttalib Al-Abdi (1984, 1990) har gjort två omfattande studier kring friluftslivsundervisningen på gymnasieskolor. Den ena behandlar undervisningen av friluftsliv på skolor i Stockholms innerstad där hans syfte är att få nya kunskaper som i sin tur skulle kunna höja kvaliteten, samt att se huruvida målen realiseras i verksamheten. De resultat han finner är att de yttre faktorerna lever kvar oförändrade, till exempel det geografiska läget. Han menar dock att det som är förändringsbart är de "inre" faktorerna såsom lärarnas attityd till momentet. Den andra studien från 1990 visar på skillnader som finns i undervisningen av friluftsliv på 8 olika landsbygdsskolor runt om i landet. Resultatet han fann var att det finns betydande faktorer till varför friluftslivsverksamheten kom att bromsas på vissa ställen. Faktorer som spelade in var ekonomiska förutsättningar, tidsfaktorer och brist på kunskap.

Svenning (2001) har på uppdrag av Skolverket följt upp Al-Abdis undersökningar med en egen rapport kring friluftsliv i skolan. Svenning kom fram till att lärarlagen kom att ha stor betydelse på undervisningen i friluftsliv och hans resultat och nya förslag bidrog till att det blev ändring i Lpo-94.

Redelius (2004) redogör för resultatet från en rikstäckande enkätstudie som gjordes med 677 elever i år 9. Studien kretsar kring vad eleverna till största del får göra på idrottsundervisningen. Resultaten visar att "görandet" står i fokus, bollspel och andra liknande aktiviteter är högt upp på listan för vad eleverna gillar bäst. 7 av 10 elever uppger att aktiviteter såsom orientering, simning och friluftsliv förekommer sällan i jämförelse med övriga aktiviteter som idrottsundervisningen innehöll.

Mikaels (2017) skriver i sin avhandling hur man genom ett mer platsresponsivt sätt att se på friluftsliv kan se på det med nya ögon. I den fjärde artikeln skriver han om en studie kring hur friluftslivet i den svenska undervisningen är begränsat av material och resurser, många hinder som lärarna skapat själva genom att på det sättet välja att läsa och tyda kursplanen. Det Mikaels (2017) menar är att man genom att se friluftsliv på ett mer "*platsansvarsfullt*" sätt kan bedriva friluftsliv varsomhelst och närsomhelst, utan onödigt material

och exotiska platser. I stället handlar det om att öppna upp ögonen hos eleverna för den plats de befinner sig på och få dem att förstå var denna plats kommer ifrån och känna ett visst ansvar för platsen. Det öppnar upp möjligheter för en bredare undervisning i friluftsliv som skapar ett lärande hos eleverna, där olika förutsättningar såsom ekonomi och närhet till utevistelse inte nödvändigtvis behöver spela in på undervisning och bedömning utan i stället kan fokus ligga på hållbarhet och historia kring platsen.

1.2.1 Friluftsliv i andra länder

Många kan säkert tro att friluftsliv skulle vara något som endast är unikt för Sverige, då man här kan vara ute i naturen på många olika sätt samt att bedriva den undervisning vi faktiskt kan. I engelsktalande länder kan man finna ämnet *outdoor education*. Det kan i vissa fall vara svårt att jämföra med Sveriges undervisning då det skiljer sig en del, men vissa länder såsom Australien och Nya Zeeland har inslag som påminner om vår undervisning.

Många gånger då *outdoor education* nämns handlar det om den undervisning och pedagogik som bedrivs om, för och i naturen. Polley och Pickett (2003) menar att den undervisning som bedrivs i Australien har starka kopplingar till idrott och hälsa, eller HPE (health PE) som det heter i Australien, även om inte den är lika förankrad i undervisningen i idrott som i Sverige. Polley och Pickett (2003) tillsammans med Lugg och Martin (2001) och Zink och Boyes (2006) menar också att lärare inom *outdoor education* även har möjligheten att stärka självkänslan hos eleverna, men också gruppdynamiken. Enligt Zink och Boyes (2006) utvecklas inte kulturella och etiska aspekter lika mycket och författarna menar att det kan bero på den begränsade idrottslärarutbildningen för att kunna lära ut inom de områdena. Lugg och Martin (2001) stärker detta påstående då de också menar att *outdoor education* ofta blir undervisat av en idrottslärare, men som kanske inte har kunskaper att ge eleverna en rättvis undervisning. Martin och McCullagh (2011) uttrycker att de värden som genomsyrar undervisningen skiljer sig åt då det är idrottslärare, respektive en lärare i *outdoor education* som undervisar. Det handlar om värden såsom grupputveckling och självkänsla som framträder hos idrottslärare, medan miljöuppskattning ligger högt upp på listan för specialutbildade lärare. Det gör att den undervisning som sker ofta blir en blandning av de olika värdena, men att de lärs ut på olika sätt (Ibid.).

1.3 Teoretisk utgångspunkt

Studien utgår från läroplansteorin vilken påvisar hur läroplanens mål realiseras i skolan.

Lundgren (1983) skriver att samhällets krav på uppfostran och utbildning speglas i en läroplan medan utformningen av dessa krav, samt villkoren de gestaltar beskrivs i läroplansteorin. Läroplansteorin i sig beskriver förloppet från att man skapar ett styrdokument till utförandet av lektionen. Detta förlopp delar Linde in i tre delar: formuleringsarenan, transformeringsarenan och realiseringsarenan. (2006, s. 9)

Formuleringsarenan riktar sig mot organisationen av undervisningen, men också utformandet av styrdokumentet. De statliga myndigheter som fastställer vilka ämnen som ska undervisas, hur mycket tid varje ämne skall få samt vilka mål undervisningen skall ha, spelar en stor roll utifrån formuleringsarenan (Linde, 2006). Transformeringsarenan blir aktuell då styrdokumentet har fastställts, och nu ska tolkas och realiseras. Det går att se innehållet i undervisningen som står i relation till läroplanens utformning på två sätt. Det ena är att formuleringarna i läroplanen är det enda som kan vara rätt och alla avvikelser är oönskade. Det andra sättet är att det kan finnas många olika faktorer som påverkar innehållet, till exempel, traditioner och läraren (Ibid. s. 48). Realiseringsarenan tar upp det sista steget i processen, nämligen hur läroplanen realiseras och hur utfallet faktiskt blir. Läraren spelar här en stor roll och blir väldigt betydelsefull. Det handlar här mycket om hur läraren undervisar och hur undervisningen bedrivs i klassrummet, men elevernas beteende spelar också in. (Ibid)

I ämnet friluftsliv har lärarna läroplanen att utgå ifrån men utifrån deras erfarenheter, skolans resurser, arbetssätt och vilka eleverna är så kan innehållet i undervisningen se olika ut. Linde (2012) skriver såhär om läroplanen från 2011;

“I de senaste läroplanerna från 2011 har friheten att skapa kurserna för att nå målen beskrivits genom återinförandet av förskrivna innehåll. Den frihet som finns i att tolka kunskapskraven och konkretisera vägarna för eleverna att uppfylla dem innebär också stora krav på lärare och skolledare att lokalt finna vägarna”. (Ibid s. 8)

I läroplanen från 2011 står det i det centrala innehållet att friluftsliv ska behandlas i undervisningen, men exakt vad som ska behandlas står inte med. Vad lärarna gör på lektionerna är upp till dem att välja men undervisningen ska syfta till kunskapskraven och att eleverna får chansen att utvecklas för att sedan bli bedömda utifrån kunskapskraven.

Bernstein (1971, 1983) fördjupar begreppen inom läroplansteorin genom att arbetet i skolor och deras styrdokument granskas i relationen mellan olika maktnivåer,

klassifikationer samt hur de förhåller sig till olika inramningsstyrande orsaker. Bernstein (1971, 1983) använder klassifikation och inramning för att förstå hur undervisningen bedrivs i praktiken. Begreppen används på olika samhällsnivåer, olika nivåer inom skolan för att beskriva var makten finns och även för att belysa hur samhällets kontroll ser ut av den medborgerliga fostran och vilken kunskap som eleverna erbjuds.

Klassifikation handlar om förhållandet mellan olika kategorier, det kan vara skola, lärare och elever. Inom de olika kategorierna ser maktfördelningen olika ut och bestäms av bakomliggande principer. Ett exempel på det kan vara att staten bestämmer hur skolorna ska organiseras, på skolnivå är det rektorn som bestämmer hur exempelvis arbetslag ska se ut. Hög klassifikation är om skolan är indelad i ämneslag, då innebär det att ämneskunskaperna är höga. När klassifikationen är svag, exempelvis om skolan har arbetslag med olika ämneslärare, då kan kunskapssynen bli bredare men det är inte lika djup ämneskunskap vilken resulterar i en svag klassifikation. (Bernstein 1971, 1983)

Begreppet inramning innebär att det ska finnas en kontroll i det som sker, det anger också de förutsättningar som finns för undervisningen och det som de undervisande lärarna måste förhålla sig till för att uppnå de önskvärda resultaten. Kontrollen sker också i olika nivåer vilket även kan översättas till de olika arenorna; formuleringsarenan, transformeringsarenan och realiseringsarenan. I formuleringsarenan skapar staten kontroll genom skollagar och riktlinjer för hur skolan och undervisningen ska bedrivas. I transformeringsarenan har varje skola olika sätt att bedriva verksamheten, det handlar om tillgången till lokaler, gruppstorlekar och ytermiljöer. På realiseringsarenan när det gäller relationen mellan lärare och elev kan läraren på olika sätt använda kontroll för att styra vad och i vilken takt en elev tar till sig av den förmedlade kunskapen (Bernstein 1971, 1983).

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur lärare i idrott och hälsa arbetar med undervisningen och bedömningen i friluftsliv utifrån aspekterna skolans geografiska läge i Sverige samt skolans förutsättningar och resurser för friluftsliv.

Följande frågeställningar har använts:

1. Hur planerar och undervisar lärare i idrott och hälsa i momentet friluftsliv?
2. Vilka förutsättningar som ekonomiska, tidsmässiga och närheten till utevistelse anser lärare i idrott och hälsa är viktiga för att bedriva friluftsliv?
3. Hur anser lärarna att skolans resurser och förutsättningar påverkar undervisningen i friluftsliv?
4. På vilket sätt arbetar lärare med bedömning i friluftsliv?

3. Metod

3.1 Val av metod

Syftet med studien är att göra en kvalitativ intervjustudie där tolkningar och upplevelser är i fokus istället för siffror och kvantitativa resultat. Kvale och Brinkman (2017) menar att den kvalitativa forskningsintervjun söker förståelse av världen från forskningspersonernas synvinkel. Forskaren vill genom intervjuer kunna avslöja deras levda värld. I den här studien undersöks hur lärare tolkar de förmågor som står i kursplanen och hur de jobbar med friluftsliv i undervisningen utifrån geografiska och andra förutsättningar. Det var utifrån den utgångspunkten som semistrukturerade intervjuer valdes som tillvägagångssätt och en person i taget intervjuades och genom analys av intervjuerna framträdde en djupare förståelse om intervjupersonernas undervisning i friluftsliv.

3.2 Urval

Studien grundar sig på ett geografiskt urval där lärare valts utifrån den region de befinner sig i. Urvalet har även begränsats till tätort och landsbygd inom de geografiska områdena. Kontakten togs genom mail direkt till lärare och via en Facebookgrupp där lärare fick kontakta oss om de var intresserade av att delta. Totalt kontaktades 11 olika skolor och vi fick 6 lärare från 5 olika skolor att delta i studien. De 5 skolorna fick delta i studien baserat på geografiskt läge samt att lärarna jobbade på gymnasiet, vilket var det studie studien riktades sig mot. De lärare som deltog var från två skolor i en stad i Jämtland, varav en skola låg

centralt och en utanför centrum, samt lärare från skolor i Södermanland, Småland och Västergötland. Varför just de skolorna deltog i studien berodde på svårigheten att få tag i informanter vilket gjorde att de som valde att delta fick göra det. Alla lärare var legitimerade och alla arbetade aktivt som lärare.

3.3 Datainsamlingsmetod

Datainsamlingsmetoden var semistrukturerad intervjustudie där fokus låg på att förstå snarare än att få fram siffror och kvantitativa resultat. Första steget i processen var att bestämma vilken målgrupp studien riktade sig till, för att sedan gå ut med både mail och inlägg på Facebook i gruppen "Idrottslärare". Mailen (se bilaga 3) skickades direkt till lärarna och kontaktuppgifter fanns på deras egna skolors hemsidor, men för att öka antalet intervjuer lades en förfrågan ut på Facebook. När fyra lärare återkopplat via mail att de var intresserade och två stycken på Facebook bokades intervjuerna allt efter det att svaren kom in.

Intervjupersonerna bestod av 4 kvinnor och 2 män och de förbereddes genom att de fick reda på intervjufrågornas kategorier via mail (se bilaga 2). Intervjuerna gjordes sedan via Skype, några med videosamtal och andra bara med ljud. Intervjuerna spelades in via inspelningsappen "Ljudinspelare" på Ipad.

3.4 Databearbetning

Efter att alla sex intervjuer var gjorda transkriberades materialet från ljudinspelaren. Materialet kategoriserades utifrån de rubriker som fanns med i intervjuguiden. Svaren på de olika frågorna skrevs in, men också svaren på följdfrågor och vidare resonemang. I studien användes grundad teori (Watt Boolsen, 2007). Enligt grundad teori används kodning och kategorisering för att strukturera det insamlade materialet. Nyckelkategorier som hittades i studien var utifrån rubrikerna i intervjuguiden och de blev grunden för intervjupersonernas svar, då svaren passade in under de olika kategorierna. Kategorierna passade in under studiens frågeställningar med olika underkategorier som presenteras i resultatet. Utifrån det blev övriga analysen och tolkningen av resultatet tydligast att göra utifrån kodningen i intervjuguiden, även för att översiktligt kunna se vad lärarna svarat och vad resultaten pekade mot.

3.5 Etiska aspekter

I inledningen av studien togs det hänsyn till samtliga forskningsetiska principer kring de kvalitativa intervjuerna. Vid kontakten med lärarna tydliggjordes det att allt deltagande var

frivilligt och anonymt. De forskningsetiska huvudkrav som det togs hänsyn till var informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informanterna blev garanterade att varken deras namn eller skolans namn skulle visas, utan det enda var vilket landskap de undervisade i. Inför varje intervju fick lärarna samma information. Informanterna fick frågan om samtalet kunde spelas in med en ljudinspelare och där inspelningarna kommer att tas bort så fort studien är avslutad. De fick också information om att alla frågor var frivilliga att besvara och att de när som helst kunde avsluta intervjun utan att behöva ange något skäl. Informanterna gav också sitt godkännande till att deras svar från intervjun fick användas i text i form av citat. Samtliga deltagare fick möjlighet att ta del av uppsatsen i sin helhet när den var klar. (Vetenskapsrådet, 2002)

3.6 Validitet och reliabilitet

Med validitet avses studiens giltighet, att man har undersökt det man utgett sig för att undersöka. En hög validitet betyder att undersökningen och metoden ger svar på de frågeställningar som är uppsatta och att det insamlade materialet och tolkningen av det är lätt att förstå och få en helhet kring (Hassmén & Hassmén 2008) Då det kommer till respondenternas svar och tolkningar av dem, är det upp till oss som forskare att värdera dessa och ta hänsyn till variabler såsom trygghet och om de kände att de fick säga vad de tyckte och kände (Kvale och Brinkman, 2017).

Ett sätt för att uppnå hög validitet var att samtliga lärare var insatta inom vilket område intervjuerna skulle äga rum, samt att de själva fick välja hur de svarade och om de ville svara. Intervjuerna gjordes också en och en där de inte behövde känna en osäkerhet gentemot andra lärare. Att skapa en trygg miljö för lärarna i intervjuerna var viktigt och det gjordes genom att inte ställa några ifrågasättande följdfrågor, utan istället låta dem berätta fritt och med en uppmaning om att kunna berätta mer djupgående.

När det kommer till reliabilitet menas det att en liknande studie eller mätning skall kunna göras och uppvisa samma resultat (Kvale och Brinkman, 2017). Reliabilitet kan vara problematiskt vid kvalitativa studier där tolkningar och egna upplevelser ofta ligger till grund för intervjupersonernas svar. Tillförlitlighet, pålitlighet och noggrannhet är andra sätt att uttrycka reliabiliteten och är viktiga utgångspunkter för att uppnå en hög sådan (Hassmén & Hassmén, 2008). Studien kan upprepas på ett ungefär likadant tillvägagångssätt eftersom det finns en färdig intervjuguide samt en tydlig redogörelse för tillvägagångssättet.

4. Resultat

Här redovisas intervjuernas resultat utifrån studiens frågeställningar och med underrubriker utifrån ämnesområdena *Informanterna, Lärarnas syn på friluftsliv, Lärarnas undervisning i friluftsliv, Lärarnas förutsättningar/resurser och möjligheter/hinder, Läroplan och bedömning, Övergripande perspektiven i läroplanen*. Undersökningens informanter (de intervjuade lärarna) kommer att benämnas som intervjuperson 1, 2, 3, 4, 5 och 6. Alla intervjuer kommer att sammanfattas och citat som är relevanta för resultatet kommer att redovisas. För att ta del av hela intervjuguiden se bilaga 1.

Intervjuperson 1 är en 43 årig kvinna från en gymnasieskola i Småland, hon undervisar i svenska och idrott och hälsa 1. Hon utbildade sig på GIH i Örebro och läste in utbildningen genom enstaka kurser då idrottslärarprogrammet inte fanns då. Har arbetat på den skola hon är idag sedan 2013.

Intervjuperson 2 är en man som jobbar på en kommunal gymnasieskola i Jämtland. Han läste sin utbildning på GIH i Örebro och läste sedan in biologi i Umeå och blev färdig tvåämneslärare 1998. Han har jobbat som idrottslärare i 16 år men har även undervisat i biologi, naturkunskap och friluftskurser bland annat Naturguidning. Undervisar idag i idrott och hälsa 1, naturguidning, specialisering racketspel och naturkunskap.

Intervjuperson 3 är en kvinna på 44 år som jobbar på samma kommunala gymnasieskola i Jämtland som intervjuperson 2. Hon utbildade sig vid GIH i Stockholm och har även läst in matte som hon undervisar i sedan 2009. Hon undervisar i idrott och hälsa 1, matte och naturguidning.

Intervjuperson 4 är en kvinna på 35 år som undervisar på en privat gymnasieskola i Jämtland. Hon utbildade sig på GIH och började undervisa 2006 och undervisar även i engelska och pedagogik.

Intervjuperson 5 är en man som arbetar på en kommunal gymnasieskola i Västergötland. Han har arbetat som lärare i idrott och hälsa och biologi sedan 2004 och utbildade sig inte på ett traditionellt lärarprogram utan har enstaka kurser. Fördelen med det är anser han är att han kommit djupare i ämneskunskaperna, nackdelen är att han inte haft så mycket metodik. Han undervisar idag i idrott och hälsa 1 och 2 samt naturkunskap.

Intervjuperson 6 är en kvinna som arbetar på en teknisk gymnasieskola i Södermanland. Hon har arbetat som lärare sedan 2008 och har sedan dess undervisat i idrott och hälsa på två olika skolor.

4.1 Frågeställning 1: Hur planerar och undervisar lärare i idrott och hälsa i momentet friluftsliv?

Intervjupersonernas eget intresse av friluftsliv är stort hos de flesta och många anger att de utövar mycket friluftsliv. Intervjuperson 1 berättar att hon varit scout sedan hon var 8 år och i det sammanhanget var hon ute jämt men är idag inte ute så mycket som hon skulle vilja.

Intervjuperson 2 har haft ett stort intresse av friluftsliv sedan han var liten då friluftslivet till en början var ganska enkelt, ute och grillade korv och plockade svamp. I och med utbildningen till idrottslärare växte intresset för friluftsliv och det började med vandringar, fiske och skidåkning, sedan har friluftslivet blivit mer avancerat med skidåkning och stighudar och transeiver, men främst fjällvandringar, långfärdsskridskor, skidåkning och cykling.

Intervjuperson 3 berättar att *“jag håller på med friluftsliv på fritiden, vi bor ju som vi bor. Jag har en timme till fjällen så att vi åker skidor på alla håll, går på tur, åker längd och åker utför”*. Hon utnyttjar även fjällen på sommaren genom att vandra, jaga eller springa och paddlar och åker mycket skridskor.

Intervjuperson 4 berättar att hennes stora friluftslivsintresse ligger i att fiska, åka skidor, långfärdsskridskor och bara vara ute. Fisket är det centrala i friluftslivet för henne men hon tycker om att laga mat på fjället och hitta på nya maträtter och uttrycker att *“hur man tar sig dit är väl lite det som är friluftsliv i sig”*.

Intervjuperson 5 berättar om ett friluftsliv i Norge som barn där han vandrat och gått på turer. Han har alltid varit ute mycket och intresset har alltid funnits, som yngre har han orienterat och åkt mycket längdskidor.

Intervjuperson 6 har ett intresse som har funnits med sedan barnsben. Skidåkning och utevistelse har alltid kommit naturligt och med glädje.

“Jag har som sagt hållit på med olika typer av friluftsliv sedan jag var barn. Vi har alltid åkt mycket skidor och så med familjen och alltid tyckt att det har varit intressant att åka till olika platser där naturen är häftig.”

4.1.1 Lärarnas syn på friluftsliv

Alla lärare uttrycker liknande svar på frågan om deras egen syn på friluftsliv stämmer överens med skolans sätt att bedriva friluftslivsundervisning. Intervjuperson 1 säger att hon tror att det är samma sak och vill att det ska vara samma sak. Det ska handla om att trivas ute och klara

av att ta hand om sig ute, laga mat och veta vad man kan äta, hur man gör upp eld och sätter upp ett vindskydd. *“De här basala grejerna som kan man tycka är friluftsliv”.*

Intervjupersonerna 2, 3 och 4 alla arbetar i Jämtland och svarar liknande på frågan. De anser alla att deras egen syn på friluftsliv stämmer i stort sett överens med friluftslivet i skolan. De försöker alla sträva efter att eleverna ska hitta en känsla och ett välbefinnande av friluftslivet. Intervjuperson 2 uttrycker att han vill att eleverna ska njuta mer och även att en diskussion om hur friluftslivet påverkar hälsan är viktig. Medan intervjuperson 3 beskriver att *“min syn är mycket att man ska nå någonstans där det inte är jag som styr och det är jag som leder utan de är ganska bekväma i att det är aktiviteten som jag kan göra när inte klassen är där”.* Hon ser på friluftslivet som något som gör individen självständig och det eftersträvar hon också med sina elever.

Intervjuperson 5 som arbetar i Göteborg svarar att:

“Kollar man på läroplanen så är ju friluftslivet mer praktiskt på något sätt. Det är ju om allemansrätten och utrustning och det är ju självklart en förutsättning för att kunna utöva friluftslivet, men det viktigaste är ju den känslan som eleverna får under typ vinterfjället. Sen kommer man ju in på hälsofrämjande effekter och sånt”.

Vidare beskriver intervjuperson 5 att det är upplevelserna som styr det egna friluftslivet inte bara teorier och det som blir centralt i skolan är bedömning, vad som ska bedömas. Enligt intervjuperson 5 handlar friluftslivet om att uppnå en känsla, vilket bidrar till att man kan känna kärlek och respekt för naturen. Men i skolan så är det många hinder som står i vägen för att hitta känslorna och bara vara i naturen. Han beskriver det såhär:

“I skolan kan det vara svårt då det är mycket material, mycket tid, mycket planering så det stannar oftast där. Man kanske visar hur ett stormkök fungerar eller hur man sätter upp ett vindskydd men man kommer aldrig riktigt till delen där man bara kopplar av, det är ju det viktigaste av allt. Annars blir det ett moment, jaha nu har vi gjort det också, som typ glosor”.

Intervjuperson 6 menar på att det kan finnas lite skillnad i synen på friluftsliv då material och betygsriterier kan komma att spela roll;

“Men det är ju min syn på det och det verkar ju inte riktigt funka i skolan eftersom att det finns tydliga mål som ska uppnås där bara känslan eller att njuta inte riktigt kan bedömas. Så skolans syn på saken är ju kanske mer att man ska göra nånting i naturen eller på olika ställen i naturen och sedan anpassa sig efter det, vilket i vissa fall kanske kan ta bort glädjen i att bara få vara ute och

njuta, eller vad vet jag? Jag skulle gärna vilja att det var samma sak, men tror tyvärr inte riktigt att det är det.”

Lärarnas syn på friluftsliv ligger till grund för den undervisning som de kommer att bedriva med eleverna och deras syn kommer att prägla vidare redogörelse av resultatet.

4.1.2 Lärarnas undervisning i friluftsliv

Intervjuperson 1 som arbetar i Småland uppskattar att hon lägger ner 2 lektionstillfällen per termin på friluftsliv. De aktiviteter som hon gör med eleverna är att gå ut till den närliggande skogen, prata om allemansrätten, lära sig använda stormkök och laga sin egen mat. När det handlar om integrering med andra ämnen berättar intervjuperson 1 att hon tillsammans med engelska läraren spelar in en film med eleverna då de ska på engelska förklara vad allemansrätten är.

Intervjuperson 2 berättar att idrott och hälsa 1 läser de under 4 terminer, totalt handlar det om cirka 12 lektioner och 2 heldagar. Aktiviteter som de gör är alpin skidåkning, längdskidåkning, turskidor, långfärdsskridskor, skidor med kort skena, orientering, kartkunskap, allemansrätten, säkerhet, matlagning och överlevnad. Om integrering med andra ämnen berättar han om att han i sitt andra ämne använder sig utav naturkunskapen tillsammans med friluftslivet. Men då främst i ämnet naturkunskapen då han plockar in friluftslivet. Han beskriver att det finns en tanke och vilja att integrera mer men på grund av arbetsbelastning och svårigheter att kunna genomföra det schematekniskt försvårar möjligheter för det.

Intervjuperson 3 uppskattar att hon totalt under 2 års tid som eleverna läser idrott och hälsa 1 har 15-20 lektioner á 80 minuter med friluftsliv. De aktiviteter som hon gör med eleverna under två års tid är skridskor, skidåkning och långfärdsskridskor i Jämtland, även aktiviteter i skogen i närheten till skolan där de orienterar och tränar kartkunskap, lagar mat och springer. Integrering med andra ämnen sker främst på de högskoleförberedande programmen ekonomi och samhälle. Då är det naturkunskap som integreras tillsammans med friluftslivet, de förlänger då lektionen och gör en utflykt då de gör laborationer bland annat genom att samla in material och titta på PH-värde.

Intervjuperson 4 genomförde mycket olika aktiviteter med sina elever, dels vandringar, skidor, skridskor, matlagning, allemansrätten och långfärdsskridskor. Men hon vill även utmana och få sina elever till att utvecklas i friluftslivet och väljer att använda sig utav aktiviteter som ridning, MTB och klättring. Övrigt får hon också in aktiviteter som isvett, badvett, båtrett, vindskydd, göra upp eld och sätta upp tält under säkerhet och skador i friluftsliv.

Intervjuperson 5 berättar att eleverna får testa på materialet som de behöver använda sig utav, lära sig grunderna för att bygga upp ett vindskydd och laga mat utomhus. Eleverna får redan i årskurs 1 vara ute på en tredagars övernattning för att lära känna varandra. Inom idrotten och friluftslivet får de lära sig sätta upp tält och laga mat. De har också orientering och övernattning under våren då eleverna vandrar, paddlar, sover i vindskydd och lagar mat i trangiakök. Fortsättningsvis berättar intervjuperson 5 att de under senare åren försöker integrera fler och fler ämnen i friluftsliv och att de på det sättet använder friluftsliv som en central del på skolan. Han försöker också kombinera sitt andra ämne biologi med friluftslivet. De är då ute och tittar och lär sig om fåglar och blommor samtidigt som han får in friluftslivet genom att laga mat med eleverna på stormkök.

Intervjuperson 6 berättar att undervisningen i friluftsliv blir mycket liknande den ordinarie idrottsundervisningen där många elever tyvärr inte dyker upp, vilket det gör det svårt för henne att planera sina lektioner detaljerat. Då lektionerna ofta hamnar på en mer avlägsen plats är det få elever som väljer att komma, därför behöver hon att förlägga undervisningen i den lokala skogsdungen precis bakom skolan i stället.

4.2 Frågeställning 2 och 3: Vilka förutsättningar som ekonomiska, tidsmässiga och närheten till utevistelse anser lärare i idrott och hälsa är viktiga för att bedriva friluftsliv? Hur anser lärarna att skolans resurser och förutsättningar påverkar undervisningen i friluftsliv?

4.2.1 Lärarnas förutsättningar/resurser och möjligheter/hinder

Intervjuperson 1 har närhet till skogen, bara 100 meter från skolan men anser att hon inte har möjligheten att åka iväg med eleverna och då beror det främst på tidsaspekten. Det finns en önskan hos henne att hon skulle få mer tid till att göra utflykter med eleverna för att kunna testa på andra saker. Hon skulle vilja *“göra upp eld, inte bara laga mat på stormköket. Paddla, bygga vindskydd, sova ute, sätta upp ett tält, lite mer av ett traditionellt friluftsliv så att säga”*. Andra hinder som intervjuperson 1 tar upp är ekonomiska begränsningar med att hon nyligen fått möjligheten att köpa in trangiakök och liggunderlag men annars är budgeten per elev väldigt begränsad. På frågan vad hon skulle vilja göra om hon fick de förutsättningar och resurser som hon ville ha vad hon skulle göra med eleverna svarar hon;

“Jag skulle ta med dem ut och försöka få dem att förstå att det inte är så farligt att bli smutsig, att det går att laga mat och man klarar sig utan massa tekniska prylar. För det handlar hela tiden om att man vill ge dem en positiv upplevelse av det. Det är väl därför man försöker bena ner det i små portioner så att de inte ska tröttna, så att de ska ha någon glädje av det. Det skulle vara drömmen, kunna få dem att vara med på någonting, att de faktiskt klarar av det”.

Intervjuperson 2 och 3 svarar liknande på frågorna och berättar om att de har skogen 5-10 minuter från skolan, där de brukar orientera och åka längdskidor. De har även möjligheten att träna tekniken i långfärdsskridskor på en is-oval innan de är ute på en plogad bana på sjön och på hösten och vintern är de i fjällen. Intervjuperson 2 anser att skolan har väldigt bra möjligheter med mycket utrustning till eleverna, de har ekonomiska förutsättningar att ta alla elever till fjällen. De har också närheten till skogen och sjön så de kan utnyttja det på idrottslektionerna utan att behöva förlänga lektionspassen. Svårigheter som intervjuperson 2 tar upp är elevernas inställning och motivation till ämnet som kan försvåra det lite. Vissa elever har inte testat på friluftsliv innan och kan känna sig osäker till en början. Även kollegorna kan ifrågasätta aktiviteter och kostnader då alla inte har en positiv syn på friluftsliv. Han påpekar också att bra förutsättningar gör undervisningen lättare, desto enklare saker och ting är runt omkring desto lättare blir det att genomföra aktiviteter. Svårigheter som intervjuperson 3 tar upp är att få alla elever rätt klädda så de inte ska frysa. Hon berättar också att ibland är det svårt att motivera eleverna men att de försöker motivera varför de gör det de gör med eleverna.

Intervjuperson 4 uttrycker att *“vi har fantastiska förutsättningar hos eleverna där många redan kommer ifrån Jämtland och samtidigt har vi liksom skog och fjäll runt knuten”*. Vidare beskriver hon att kulturen i Jämtland bidrar med goda förutsättningar då många av eleverna har tidigare kunskaper och intresse av friluftsliv. Materialmässigt anser hon att hon har goda förutsättningar då det ekonomiskt är fullt möjligt att hyra kanoter, cyklar och klättring. Skolan har aldrig nekat henne en aktivitet som hon velat göra tillsammans med eleverna, däremot kan inköp av tält eller sovsäckar vara för stora kostnader att göra för skolan. Skridskor och skidor finns tillgängligt för eleverna att låna och det tycker hon är bra då det annars kan vara en svårighet för nyanlända elever att kunna delta fullt ut i undervisningen.

Intervjuperson 5 säger att de har bra förutsättningar för friluftsliv, de har material i form av tält, sovsäckar och köksutrustning så de kan bedriva friluftsliv för 90

personer, de har tillgång till tid och kan vara iväg på längre utflykter med eleverna. Något som han också ser som positivt är att de arbetar ämnesövergripande vilket också gör att de kan vara iväg längre stunden utan att andra ämnen blir lidande. Elevunderlaget lyfter han också upp som något viktigt, han menar att om lärarna gör ett bra jobb och bedriver en bra undervisning så får de bra elever till skolan också *“Det blir en fin spiral”*. Svårigheter anser han att de har väldigt lite av och att det handlar istället om *“hur man väljer att se på svårigheter, om man kan vända dem till möjligheter istället”*.

Intervjuperson 6 menar på att hon egentligen tycker att förutsättningarna är ganska bra, men att det kanske inte används till fullo. Hon berättar att hon ofta får material när hon frågar efter det och att skogen ligger nära, dock så är det svårt att planera då hon aldrig vet hur många som dyker upp, och eleverna i sig blir en förutsättning.

4.2.2 Geografiska skillnader

I intervjuguiden var frågan med om hur lärarna tror att skolornas geografiska skillnader påverkar förutsättningar för friluftslivet och vad resultatet blir av det.

Intervjuperson 1 gör en jämförelse med en skola som hon tidigare har arbetat på där hon hade längre till en skog där hon kunde bedriva friluftsupervisningen. Hon menar att idag när skogen ligger precis i anslutning till skolan är det lättare att *“i alla fall göra lite grann, kunna ta ut dem i skogen”*.

Intervjuperson 2 börjar säga såhär;

“Jaa, nä men det är klart att det geografiska läget är viktigt, dels om vi har ordentliga årstider som vi förhoppningsvis har. Det känns som att det påverkar för då blir det en bredare och djupare undervisning och det är väl lätt”.

Han menar att då närheten finns till fjället, sjön och skogen så blir friluftslivet mer naturligt och det förenklar för undervisningen. En annan aspekt som han tar upp är att inställningen som orten, landskapet har till friluftsliv påverkar. Finns den en tradition av att naturen och friluftslivet är viktigt då borde det vara lättare att få pengar till undervisningen i friluftsliv.

Intervjuperson 3 arbetar idag i Jämtland men har tidigare arbetat i Södermanland och anser att geografiska förutsättningar spelar en stor roll men att när hon arbetade i Stockholm så fanns det ändå goda möjligheter till friluftsliv. Aktiviteterna förändrades och hon jobbade då mer med vatten och närheten till fritidsområden var bra. Hon anser också att skolans ekonomi har stor betydelse för friluftslivet;

“Jag tror det handlar om skolans resurser, har man möjlighet att prioritera så har man möjlighet att lägga pengar på att eleverna ska komma ut. Då tror jag

att det går på de flesta ställen men det kan bli enorma summor pengar så det handlar nog mer om ekonomi. Friluftslivet har en ganska framtonad roll i den ämnesplan som vi jobbar med nu, så att det är svårt att helt bortse ifrån det.”

Intervjuperson 4 säger att miljön spelar stor roll, har man en gynnsam miljö för att bedriva friluftsliv gör det att förutsättningarna blir lättsammare. Hon jämför med att i Jämtland är kulturen viktig för rätt förutsättningar ungefär som att Jämtland består av en vinterstad.

4.3 Frågeställning 4: På vilket sätt arbetar lärare med bedömning i friluftsliv?

4.3.1 Läroplan och bedömning

Det som gör att bedömningen skiljer sig åt är främst hur och när bedömningen sker eftersom att aktiviteterna lärarna använder sig utav är olika. Av alla 6 lärare som blivit intervjuade är det ingen som aktivt arbetar med bedömningsstödet. Istället säger de att det finns med i bakgrunden men att det är svårt att veta exakt vad arbets sättet kommer ifrån. Intervjuperson 2 berättar om att förstelärare har arbetat med bedömningsstödet och sedan delat med sig utav sina tankar och lärdomar till övriga lärare.

Intervjuperson 1 fokuserar sin bedömning på kunskapskraven om att genomföra aktiviteter med goda rörelse kvalitéer i naturmiljö och att eleverna översiktligt ska kunna diskutera friluftsliv och översiktligt beskriva hur olika livsstilar, kroppsideal framträder i bland annat friluftsliv. Hennes elever är ute i skogen i närheten till skolan men det är ingenting som hon bedömer dem i då hon säger att det är *“ingenting som jag har betygsatt för det finns inget kunskapskrav i att de ska kunna va i skogen”*. Istället använder hon sig av den teoretiska uppgiften som hon har tillsammans med ämnet engelska då hon *“tittar på om de har lyckats med allemansrätten och så får man titta på hur väl de har lyckats med att få fram det här med socialt och kulturellt fenomen, hur väl de har lyckats med det i sin film.”* Vidare tar hon fast vid att det egentligen inte står något om att eleverna ska kunna något om friluftsliv som att sätta upp ett vindskydd eller göra eld. Utan att eleverna istället ska diskutera friluftsliv som socialt och kulturellt fenomen. Avslutningsvis pratar hon om att eleverna som har goda rörelse kvalitéer har det utanför naturmiljöer också. Med det menar hon att hon lär känna eleverna och kan se dem i alla aktiviteter som hon gör med dem. Det gör att hon inte ser aktiviteterna i skogen som specifika bedömningstillfällen utan ett tillfälle likt i en idrottshall då hon kan se eleverna.

Intervjuperson 2 pratar om det komplexa i att bedöma eleverna i friluftsliv, han menar att ibland är det nära en idrottsaktivitet när de exempelvis åker långfärdsskridskor och tränar teknik men när de åker långfärdsskridskor på sjön är det mer friluftsliv och handlar istället om kunskapskravet om goda rörelsekvantiteter i naturen. När han pratar om bedömning så pratar han dels om orientering att de lägger stor vikt i att eleverna ska känna sig trygga och hitta i naturen men att det då är mer en idrottsaktivitet. När de sedan åker skidor eller skridskor så är det mer rörelsekvantiteter som eleverna bedöms i, samtidigt som han vill nedtona bedömningen för att eleverna ska få njuta av upplevelserna och inte känna att de bedöms i allt. Det sista som intervjuperson 2 tar upp i bedömningen är att eleverna ska diskutera friluftsliv och betydelsen för hälsan. Han berättar att han tillsammans med övriga idrottslärare brottas med kunskapskravet om att eleverna ska diskutera friluftsliv som ett socialt och kulturellt fenomen;

“Det handlar ju om att vi har olika förutsättningar för friluftsliv och vad friluftsliv är för olika personer att man har väldigt olika syften med att vara i naturen. Så en sådan diskussion har vi med eleverna innan vi sticker ut och väl på fjället och även i en skriftlig utvärdering efteråt och det bedöms ju också, det gör det.”

Han använder specifika bedömningstillfällen främst när de är ute på fjället, då det blir tydligt att eleverna ska genomföra en vandring och det blir tydligt om de klarar av det. Sen när de ska laga varm mat är också ett specifikt bedömningstillfälle som han tittar på när de är ute på fjället.

Intervjuperson 3 arbetar på liknande sätt som intervjuperson 2 då de är kollegor och arbetar på samma skola. Det hon förtydligar under sin intervju är att hon vill se till att eleverna få tillräckligt med tillfällen för att kunna utvecklas eller förbättra sina rörelsekvantiteter utomhus. Även hon tar upp som sin kollega att de teoretiska kunskapskraven om att de ska diskutera friluftsliv i ett socialt och kulturellt fenomen är det svåraste. Andra specifika bedömningstillfällen är orientering men i övrigt vill hon se till att eleverna få många tillfällen att träna sina färdigheter och då får hon också chansen att se eleverna under en lång tid. Den teoretiska utvärderingen eleverna gör är indelad i två delar, dels en praktisk del där eleverna får reflektera över deras mat, val av väg och om de hade behövt ändra något och om de är så pass säkra så de skulle kunna genomföra turen på egen hand. Den andra delen beskriver hon;

“nästa del är då att komma åt friluftslivets roll liksom, vad betyder det här för dig och för andra grupper och vad betyder det för vårt län att friluftslivet finns?”

Ja men i ett större perspektiv, att folk faktiskt lever på det här och att det genererar arbetstillfällena och att det inte bara är vi i Jämtland som använder fjällena utan att det är många som kommer hit som turister [...]”.

Intervjuperson 5 anser att han lätt hittar ett lätt sätt att bedöma friluftslivet på. *“Är man inte uppvuxen med detta är man kanske osäker själv med det hela och då kanske det blir svårt med bedömningen i sig”.* Han fortsätter med att om en lärare är trygg i naturen och i den kulturen blir det lättare att se eleverna i friluftslivet och vilka kunskaper som krävs av eleverna.

Intervjuperson 5 använder bland annat sig av stationer när han tittar på elevernas kunskaper. Det kan vara stationer där eleverna får hantera friluftsmaterialet, hur de sätter upp ett tält och vad de behöver när de är ute på fjället. Han lägger ibland in en teoretisk föreläsning för att alla elever ska få samma grund och sen får de diskutera i grupper och då tycker han att han ser om eleverna förstått. Ibland gör han teoretiska prov då eleverna får diskutera friluftsliv, förutsättningar och säkerhet. De kunskaper som han ser till att eleverna får med sig är att de ska vistas i olika miljöer, orientering, kunskaper om friluftsliv, karttecken, vad som krävs på vintern, is-kunskap, hälsa och folkhälsa och vad naturen för med människor och varför vi behöver vara i naturen; *“Det följer med och genomsyrar hela kursen, och dom delarna pratar jag ofta om och hur upplevelsen i naturen är viktig för oss. Kulturella och sociala aspekter...”*.

Intervjuperson 4 betonar verkligen säkerhetstänket, att eleverna ska få orienteringskunskaper, arbetar tillsammans i gruppen och att eleverna förstår vad de behöver för att må bra. Hon tycker det är svårt att peka ut specifika förmågor som eleverna ska kunna men det handlar om att eleverna ska kunna ge sig iväg på tur på ett säkert sätt och vad det krävs för att det ska göras med säkerhet. Hon ger exempel på vad hon bedömer och hur olika nivåer kan se ut när det gäller betyg. Hon berättar att hon tänker såhär och förmedlar detta till eleverna;

“Vi sa till dem att, ok, tänk såhär att om vi är i fjällena och så är vi tre kilometer ut på kalvfjället och så får vi ett samtal att en till elev är på väg med buds för att möta upp. Om vi känner att vi kan skicka dig för att möta upp den eleven och komma tillbaka då är man uppe på B-, A-nivåerna för då har man stenkoll på sig själv och hur man ska ta sig dit, och säkerhet hur man kan ta en ny person på ett säkert sätt.”

Istället för att se enskilda moment vill hon istället ha ett helhetstänk i momentet och även i bedömningen i friluftsliv. Fjällresan ser hon som en examen och eleverna i årskurs 3 har även en utbildningsdag för årskurs 2 för att de ska få lära sig så mycket som möjligt.

Intervjuperson 6 försöker att implementera alla förmågor en eller flera gånger per kurs för att alla ska få en chans att uppnå målen. På frågan om alla förmågor används svarar hon:

“Absolut använder jag dem, det är ju typ det som ligger till grund för vad vi göra på lektionerna, dock tycker jag att det kan vara lite svårt att veta exakt vad vi ska hitta på många gånger, och det kan ibland kännas lite krystat att man måste få in målen och kunskapskraven i undervisningen. Det blir lite såhär, vad ska jag göra som passar in? I stället för att man kanske hittar en upplevelse eller aktivitet först och sedan tittar på hur man kan bedöma. Ibland blir det lättare att låta dem göra en reflektionsuppgift för att se vad dom kan komma på utöver det de kan visa för mig på lektionerna. Ibland skriver de kanske mer om hur de tänker kring saker än vad de visar i undervisningen.”

4.3.2 Övergripande perspektiv i läroplanen

I inledningen av läroplanen står det skrivet om fyra övergripande perspektiv som ska genomsyra all undervisning oberoende ämne. Perspektiven som finns med är det historiska perspektivet, etiska perspektivet, miljö perspektivet och det internationella perspektivet och att de bör finnas med i skolans undervisning. I intervjuguiden fanns frågan med om de intervjuade lärarna använder sig utav perspektiven i sin undervisning.

Intervjuperson 1 säger först att hon inte brukar använda sig utav perspektiven i undervisningen men kommer på att hon under det senaste seminariet med eleverna gav dem en fråga om hur friluftslivet såg ut för 20, 50 och 100 år sedan, annars använder hon inte sig utav de övergripande perspektiven.

Intervjuperson 2 svarar såhär;

“Ja man kan nog säga att det ligger där i bakhuvudet och i ryggmärgen, det är därför vi har kursen och de olika aktiviteterna. Så det är kanske lite mer omedvetet skulle jag nog säga men det är som du vet ett väldigt spännande ämne och samtidigt väldigt komplext och väldigt brett”.

Avslutningsvis säger han *“Fokus blir ändå på det centrala innehållet och kunskapskraven, det är det som fångar intresse på något vis ändå”.*

Intervjuperson 4 berättar att hon inte jobbar aktivt med det etiska perspektivet, det finns med hela tiden ändå och diskuterar utifrån det, hur man ska vara mot varandra och människors lika värde. Miljöperspektivet plockar hon in under folkhälsan, hur eleverna ska bli medveten om hur de kan bidra till ett hållbart samhälle. Det internationella perspektivet nämner hon ibland när de genomför olika aktiviteter och sporter och det historiska perspektivet pratar hon med eleverna om hur det har sett ut innan, *“till exempel skidåkning att den har varit viktig för oss i Sverige med typ vasaloppet och allt vad det innebär”*.

Intervjuperson 5 beskriver att de lite senare i undervisningen brukar ha *“lite historiskt om fjäll-sportens historia, i Sylarna brukar vi lära oss om platsen i sig”*. De brukar också knyta an till historiska platser under vägen när transporterar sig under friluftslivet. *“Just eftersom första målet blir att få friluftsliv överhuvudtaget och då kanske man missar att dra friluftslivets historiska aspekter”*.

Intervjuperson 6 undrade först vilka perspektiven var, och sedan fortsatte hon med att säga: *“[...] Det känns som att dom alltid finns med men att man aldrig riktigt kommer ihåg eller tänker på dom. Det är ju som gjort för friluftsliv med typ miljö och historiskt, att jag inte tänkt på det.”*

5. Sammanfattning och diskussion

Studiens syfte var att undersöka hur lärare i idrott och hälsa arbetar med undervisningen och bedömningen i friluftsliv utifrån aspekterna skolans geografiska läge i Sverige och skolans förutsättningar och resurser för friluftsliv.

Följande frågeställningar användes i undersökningen:

1. Hur planerar och undervisar lärare i idrott och hälsa i momentet friluftsliv?
2. Vilka förutsättningar som ekonomiska, tidsmässiga och närheten till utevistelse anser lärare i idrott och hälsa är viktiga för att bedriva friluftsliv?
3. Hur anser lärarna att skolans resurser och förutsättningar påverkar undervisningen i friluftsliv?
4. På vilket sätt arbetar lärare med bedömning i friluftsliv?

Det framträdande i resultatet är synen på friluftsliv, det handlar om att synen på friluftsliv är detsamma överallt oavsett geografiska skillnader eller skillnader i förutsättningar som exempelvis ekonomi eller vilken utomhusmiljö lärare har tillgång till. Lärarna kommer fram till att friluftslivet som de själva har som intresse och synen på det stämmer överens med

friluftslivet som bedrivs i skolan. Lärarnas friluftsliv stämmer överens med den svenska officiella definitionen;

”Friluftsliv är vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling.”

Det är den definitionen som skolan också använder sig utav i undervisningen men en definition som skulle kunna eventuellt stämma bättre överens med den faktiska undervisningen som sker i den svenska skolan är friluftsförbundet definition;

”vistas i naturen på ett sådant sätt att det ger naturupplevelser, rekreation och motion”.

Friluftsförbundets definition motsvarar till viss del de aktiviteter som lärarna bedriver och kallar friluftsliv, det handlar då om aktiviteter som kan ses som motion för eleverna. Exempelvis på aktiviteter kan vara orientering, skridskoåkning och skidåkning då motion är framträdande i aktiviteterna.

På frågan om lärarnas syn på friluftsliv och om det stämmer överens med skolans sätt att se på friluftsliv är det 1-2 lärare som sticker ut och pratar mer om relationen mellan människan och naturen istället för att enbart prata om olika aktiviteter som friluftsliv. Många lärare tar upp att friluftsliv handlar om att vara ute i naturen och de vill att eleverna så få med sig upplevelser. Men i deras vidare resonemang så framträder en bild av att det är aktiviteterna som är viktiga och utan dem är det inget friluftsliv. Lärarna nämner aktiviteter som skidåkning, skridskoåkning, vandring, cykling eller liknande. Den lärare som pratar med om relationen mellan människa och natur uttrycker att friluftsliv inte endast handlar om aktiviteter utan aktiviteterna ibland är tillvägagångssättet för att kunna utnyttja eller uppleva friluftslivet. Intervjuperson 5 säger att friluftsliv handlar om att uppnå en känsla, vilket bidrar till att man kan känna kärlek och respekt för naturen. Han beskriver det såhär:

“I skolan kan det vara svårt då det är mycket material, mycket tid, mycket planering så det stannar oftast där. Man kanske visar hur ett stormkök fungerar eller hur man sätter upp ett vindskydd men man kommer aldrig riktigt till delen där man bara kopplar av, det är ju det viktigaste av allt. Annars blir det ett moment, jaha nu har vi gjort det också, som typ glosor”.

Mikaels (2017) skriver i sin avhandling om att man kan se på friluftsliv på ett nytt sätt då lärare i idrott och hälsa många gånger har begränsat med material eller ekonomiska resurser för friluftsliv. Det Mikaels vill få fram i friluftsliv handlar istället om att lära eleverna att se naturen och platsen de befinner sig på. Istället ska lärarna få eleverna till att ha en tanke om att ta ansvar för naturen och platsen. Väljer lärare att arbeta utifrån den aspekten behövs inte

onödigt material eller exotiska platser. Utgår lärarna från ett sådant perspektiv behövs inte stora ekonomiska resurser eller närhet till utevistelse spela in på undervisningen eller bedömningen i friluftsliv.

De flesta av lärarna använde inte sig utav ett lärande om platsen i sin undervisning förutom intervjuperson 5 som var inne och resonerade på ett liknande sätt som Mikael (2017). Mikael resonemang kring friluftsliv skapar även förutsättningar för att utgå och integrera de fyra övergripande perspektiven som står med i läroplanen; etiska perspektivet, miljöperspektivet, internationella perspektivet och det historiska perspektivet. Perspektiven bör vara med i all undervisning i skolan för att fungera som verktyg till eleverna och bland annat för att främja elevernas personliga ställningstaganden, bidra till en djupare förståelse i olika situationer och utveckla ett dynamiskt tänkande hos dem (Skolverket 2011). Ingen av de intervjuade lärarna använde sig eller hade ett naturligt förhållningssätt till perspektiven i sin undervisning. När frågan ställdes om de använde sig utav perspektiven kunde några berätta om att vissa aktiviteter kunde passa in under några av dem men inte att perspektiven var en grund i undervisningen som att exempelvis använda det historiska perspektiven när eleverna befinner sig på en viss plats och att eleverna då aktivt arbetar med platsen, skapar förståelse och ansvarskänsla för platsen.

Vad beror det på att lärarnas syn är densamma på de flesta ställen och att de oftast fastnar i att olika förutsättningar som ekonomi, tid eller lite material är orsakerna till begränsat friluftsliv? I frågan om hur lärarna arbetar med kursplanen och kunskapskraven påpekar många att det är svårt att tolka kunskapskraven, vilka aktiviteter som bör finnas med och på vilket sätt man bedömer eleverna i friluftsliv. Kunskapskravet att se friluftsliv som ett socialt och kulturellt fenomen verkar för många lärare vara svårt att tolka och arbeta med men också när det gäller kunskapskravet om goda rörelse kvaliteter anser några att det är svårt att särskilja aktiviteten och elevernas faktiska utveckling. I bedömningsstödet (Skolverket 2012, s. 6) står det utskrivet att goda rörelse kvaliteter inte ska förväxlas med begreppet fysisk status. Det står *“hur den komplexa rörelseförmågan används och med vilken grad av rörelse kvalitet som eleven kan visa det”*. På frågan om lärarna använder sig utav bedömningsstödet svarar ingen att de aktivt gör det eller har gjort det. Några lärare lägger den största delen av bedömningen i reflektion och diskussion med eleverna när det handlar om friluftsliv utöver kunskapskravet om goda rörelse kvaliteter. I reflektionen utgår de ifrån elevernas upplevelser och intryck av friluftslivet de varit med om.

I analysen av intervjuerna kommer det fram att lärarna anser aktiviteterna som det viktiga, det blir aktiviteten som är målet istället för att aktiviteten kan vara vägen till målet

som skulle kunna vara upplevelsen av exempelvis lärandet om en plats (Mikaels 2017). Idrott och hälsa handlar om aktiviteter och "görandet" som Redelius (2004) uttrycker utifrån en enkätundersökning som gjorts med elever i årskurs 9. Undersökningen handlade om vad eleverna får göra på undervisningen och då svarade de flesta eleverna att "görandet" står i fokus. Eftersom friluftsliv bland annat handlar om utevistelse och naturupplevelse kan det vara svårt att helt frånga aktiviteterna och "görandet". Samtidigt kan en viss förståelse finnas för lärarna i idrott och hälsa och för de svårigheter som finns inom friluftsliv. Som tidigare nämnts innan är mycket skrivet om friluftsliv men det är väldigt mycket olika definitioner eller åsikter om vad friluftsliv är. Ett tydligt exempel på det är Engströms praktiker (1999) där han placerar in friluftsliv under utmaningar och äventyr men att fokus för friluftsliv blir på utmaningar och upplevelser. Några av de intervjuade lärarna landade där men några landade också i Johanssons (1999) syn på friluftsliv då det istället ska handla om att lära sig färdigheter som att laga mat, elda och orientera.

För att göra en jämförelse med friluftsliv i andra länder har som Australien och Nya Zeeland där ämnet *Outdoor education* finns som ett eget ämne utanför idrotten (Polley & Picket 2003). Undervisningen och pedagogiken i *Outdoor education* bedrivs helt utomhus och verkar för att stärka elevernas självkänsla och gruppdynamik. Kritik som finns inom ämnet är det ofta är idrottslärare som undervisar i ämnet och att det då saknas kulturella och etiska aspekter och att det kan bero på lärarens begränsade utbildning (Zink & Boys 2006). Australien och Nya Zeeland är framgångsrika när det gäller *Outdoor education* och eftersom det är ett eget ämne så kan det vara problematiskt här i Sverige att försöka beskära kursen friluftsliv för att det ska passa in i ämnet idrott och hälsa. Friluftsliv skulle kunna ämnesintegreras med andra ämnen och flera lärare utanför ämnet idrott och hälsa skulle kunna arbeta med de fyra övergripande perspektiven i undervisning av olika slag. Intervjupersonerna 2 och 5 tar upp ämnesintegrering i intervjuerna. Intervjuperson 2 hade som andra ämne naturkunskap och intervjuperson 5 hade biologi. När de slog samman sina andra ämnen med friluftsliv, istället för att klämma in naturkunskap eller biologi i friluftsliv, så tog de friluftslivet in i det andra ämnet. Intervjuperson 5 var ute med sina elever, tittade och lärde sig om fåglar och blommor samtidigt som han fick in friluftsliv genom att laga mat med eleverna på stormkök.

För att koppla analysen till läroplansteorin så kan resultatet granskas på flera olika nivåer. Dels är det på formuleringsarenan som staten beslutar hur läroplanerna ska se ut, att friluftsliv ska vara en del av innehållet. Sedan är det lärarna som på olika sätt tolkar in det som står i kursplanen och ska skapa en undervisning utifrån de kunskapskrav som eleverna

ska testas i. Det är främst där på transformeringsarenan som de största skillnaderna blir i undervisningen, det är där det finns en osäkerhet och denna gör lärarna blinda för vilka möjligheter som finns utan resurser som ekonomi, utomhusmiljön eller annat material som långa anser nödvändigt (Linde 2006). Såklart spelar resurserna in och friluftslivet kan se väldigt olika ut beroende på var man befinner sig i landet även om synen på friluftsliv till viss del är densamma och det kanske är det som är problemet. Lärarna behöver vidga synen på friluftsliv, se möjligheterna istället för begränsningarna. Bernstein (1971, 1983) beskriver klassifikation som en komponent till fördjupade ämneskunskaper då det finns fler lärare i samma ämne närvarande. Det gör att på skolor där det råder ämnesarbetslag är klassifikationen hög och det finns djupa ämneskunskaper men på skolor där lärarna sitter i arbetslag utifrån gymnasieprogram och då inte tillsammans med lärare med samma ämne, resulterar i låg klassifikation och inte lika djupa ämneskunskaper. Fenomenet med klassifikation kan vi genom vår studie se som problematiskt då en del av intervjupersonerna upplever sitt ämne och arbete som ensamt och något som ofta sker i separata lokaler eller lärarrum. Ensamheten leder till en låg klassifikation då kunskaperna stannar hos den lärare som jobbar och håller i undervisningen. Kunskapen och utvecklingen inom friluftsliv på de skolorna kommer vara beroende av den, eller de få lärare som jobbar på skolan. Utifrån studiens resultat kan en relativt låg klassifikation utläsas på intervjukskolorna och klassifikationen skulle kunna bli högre om det fanns lärare inom samma ämne då kunskaperna skulle kunna fördjupas och breddas.

Slutsatsen blir därför att även om det finns olikheter och likheter mellan skolorna runt om i Sverige så behöver det inte innebära begränsningar. Alla elever bör oavsett ekonomiska resurser, miljön i närområdet, is eller snö få ta del av friluftsliv enligt någon definition av friluftsliv men kanske att det bör ligga mer på hela skolans ansvar;

”Friluftsliv är vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling.”

(Kulturdepartementet 1999, s. 15)

”Vistas i naturen på ett sådant sätt att det ger naturupplevelser, rekreation och motion” – Friluftsfrämjandet (Backman 2004, s. 176)

För att svara på den inledande frågan vart lärandet sker och hur det är bedömningsbart, verkar det bero på hur var och en av lärarna väljer att själv definiera friluftsliv och hur de själva väljer att tolka de kunskapskrav som riktar sig mot friluftsliv. Är det möjligt att lärandet sker

då eleverna själva får upptäcka friluftslivets magi, eller är det utifrån vad läraren förväntar sig att eleverna ska lära sig?

5.1 Metoddiskussion

I en kritisk granskning av studien synliggörs svårigheterna kring urvalet då det fanns svårigheter med att hitta personer som ville ställa upp på en intervju. Det resulterade i att utfallet av deltagande lärare var tre lärare från Jämtland, varav två jobbar på samma skola. Då undersökningen är relativt liten kan det ses som negativt och skulle istället fler lärare från flera olika orter i landet deltagit skulle resultatet eventuellt sett annorlunda ut. Men det kan också stärka undersökningen då möjligheten finns att se om friluftslivet bedrivs på samma sätt på en ort. Handlar det då om orten, dess kultur som talar om hur det ska vara i större utsträckning än att det handlar om att lärarna har samma syn på friluftsliv, eller eventuellt handlar det om båda aspekterna.

Studien kan upprepas på ett ungefär likadant tillvägagångssätt eftersom det finns en färdig intervjuguide samt en tydlig redogörelse för tillvägagångssättet. Trots det kan man i studien ifrågasätta reliabiliteten då det endast är författarna som har tolkat resultaten. Eftersom författarna är de enda som har tolkat resultaten, kan deras tidigare värderingar och åsikter kring ämnet komma att spela in då resultatet och diskussionen framställs.

6. Förslag på fortsatt forskning

Kritik som kan riktas mot vår undersökning är i urvalsprocessen om vilka lärare som deltar och ställer upp på en intervju. Vår upplevelse är att de som frivilligt väljer att ställa upp i vår undersökning är de lärare som har goda möjligheter och bra resurser för friluftsliv. Blir resultatet då missvisande och visar en falsk sida av hur det faktiskt ser ut. Hur ser det ut för lärare som har begränsningar när det gäller tid, ekonomi och närheten till naturen? Blir det något friluftsliv alls, stannar det då vid en diskussion om friluftsliv och de eleverna får inte ta del av de aktiviteter som friluftslivet kan erbjuda? Det vore intressant att forska vidare om och använda sig av en metod och ett urval som gör att man kommer åt de lärare som inte alls bedriver friluftslivsundervisning eller inte anser att de har resurser för att göra det.

Vidare skulle det även vara intressant att undersöka vilka lärarna är som undervisar i friluftsliv. Vilken uppväxt har de haft, intressen, vilken utbildning de har gått för att se hur de olika aspekterna påverkar hur de undervisar i friluftsliv och hur deras syn är på ämnet.

Käll- och litteraturförteckning

Al-Abdi, Abdul-Muttalib (1984). *Friluftsverksamheten i innerstadens gymnasieskolor: En undersökning av hur friluftsverksamhetens mål förverkligas i gymnasieskolan i Stockholms innerstad* diss. Linköping: Department of Education.

Al-Abdi, Abdul-Muttalib (1990). *Friluftsverksamheten i landsortsskolor: En undersökning av hur friluftsverksamhetens mål förverkligas i gymnasieskolor i mindre orter i Sverige* Stockholm: Abdul-Muttalib Al-Abdi.

Backman, Erik (2004). *Friluftsliv i grundskolan*, i Mellan nytta och nöje: Bilder av ämnet idrott och hälsa, Red. Håkan Larsson & Karin Redelius, Stockholm: Idrottshögskolan, s. 173-188.

Backman, Erik (2004) ”Friluftsliv i skolan” i Larsson, Håkan & Redelius, Karin (RED.) (2004) *Mellan nytta och nöje – Bilder av ämnet idrott och hälsa*, Stockholm: Idrottshögskolan

Backman, Erik. (2007) *Teaching and learning friluftsliv in Physical Education Teacher Education*. Licentiatuppsats. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.

Backman, Erik. (2003) *Är det inne att vara ute? En studie av friluftaktiviteter bland ungdomar*, Examensarbete i fördjupningskurs i pedagogik, 61-80 p, vid Lärarhögskolan i Stockholm Ht 2003, Stockholm: Lärarhögskolan.

Bernstein, Basil. (1971) “*On the Classification and Framing of Educational Knowledge*” i Young, Michael F.D. (red.), *Knowledge and control: new directions for the sociology of education*, London: Collier Macmillan Ltd s. 47-69.

Bernstein, Basil. (1983). *Några aspekter av relationerna mellan utbildning och produktion, i Makt, kontroll och pedagogik*. Bernstein, Basil & Lundgren, Ulf P. (red). Lund: Liber.

Engström, Lars-Magnus (1999). *Idrott som social markör*. Stockholm: HLS

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002).
Stockholm: Vetenskapsrådet

Tillgänglig på Internet:

http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Friluftsförbundet (1981). *Friluftsliv i skolan*. Stockholm: Friluftsförbundet.

Grape, R, Uusijärvi, F & Waara, F (2004). *Elevs och lärares attityder till friluftsliv i gymnasieskolan. Lärarexamensuppsats*. Luleå Tekniska Universitet, Institutionen för Utbildningsvetenskap, Luleå.

Hassmén, N & Hassmén, P. (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. 1. uppl. Stockholm: SISU idrottsböcker.

Linde, Göran (2006). *Det ska ni veta!: en introduktion till läroplansteori*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Lugg, A. & Martin P. (2001) The Nature And Scope Of Outdoor Education In Victorian Schools. *Australian Journal of Outdoor Education*, 5(2), s. 42-48

Lundgren, Ulf P. (1983). *Att organisera omvärlden: en introduktion till läroplansteori*. 3. uppl. Stockholm: LiberFörlag på uppdrag av Gymnasieutredningen

Lundvall, Suzanne (red.) (2011). *Lärande i friluftsliv: perspektiv och ämnesdidaktiska exempel*. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. (2011). Stockholm: Skolverket

Martin, P. & McCullagh, J. (2011) Physical Education & Outdoor Education: complementary but discrete disciplines. *Asia-Pacific Journal of Health, Sport and Physical Education*, 2(1), ss 67-78

Mikaels, Jonas (2017) *Becomning-place: (Re)conceptualising friluftsliv in the Swedish physical education and health curriculum*. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan

Nilsson, Johnny (2007). *Friluftsliv och naturmiljöaktiviteter i skolan*. I Larsson & Meckbach (red.). *Idrottsdidaktiska utmaningar*. Stockholm: Liber AB

Polley, S. & Pickett, B. (2003) The Nature and Scope of Outdoor Education in South Australia: A Summary of Key Findings. *Australian Journal of Outdoor Education*, 7(2)

Redelius, Karin (2004). "Bäst och pest! Ämnet idrott och hälsa bland elever i grundskolans senare år", i Mellan nytta och nöje: Bilder av ämnet idrott och hälsa, Red. Håkan Larsson & Karin Redelius Stockholm: Idrottshögskolan, s. 149-172.

Sandell, K (2004). *Från naturliv till friluftsliv*. I Britta Brügge, Matz Glantz & Klas Sandell (red.) *Friluftslivets pedagogik-För kunskap känsla och livskvalitet*. Kristianstad: Liber.

Skolverket (2012), *Bedömningsstöd i ämnet idrott och hälsa gymnasieskolan*.

Sundberg, M & Öhman, J (2000) *Hälsa och livskvalitet*. I Klas Sandell & Sverker Sörlin (red.) *Friluftshistoria- från härdande friluftsliv till ekoturism och miljöpedagogik*. Malmö: Carlssons bokförlag

Watt Boolsen, Merete (2007). *Kvalitativa analyser: [forskningsprocess, människa, samhälle]*. 1. uppl. Malmö: Gleerup

Zink, R. & Boyes, M. (2006) The nature and scope of outdoor education in New Zealand schools. *Australian Journal of Outdoor Education*, 10(1), ss. 11-21

Bilaga 1

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar: Syftet med studien är att undersöka hur lärare i idrott och hälsa arbetar med undervisningen och bedömningen i friluftsliv utifrån aspekterna skolans geografiska läge i Sverige och skolans förutsättningar och resurser för friluftsliv.

Följande frågeställningar har använts:

- Hur planerar och undervisar lärare i idrott och hälsa i momentet friluftsliv?
- Vilka förutsättningar som ekonomiska, tidsmässiga och närheten till utevistelse anser lärare i idrott och hälsa är viktiga för att bedriva friluftsliv?
- På vilket sätt arbetar lärare med innehållet i kursplanen och hur skapar de tillfällen för bedömning?
- Hur anser lärarna att skolans resurser och förutsättningar påverkar undervisningen i friluftsliv?

Vilka sökord har du använt?

Friluftsliv; bedömning; läroplan; kursplan; gymnasiet; betyg; undervisning; outdoor education, assesement;

Var har du sökt?

GIH artikelsök (discovery); LIBRIS; Google Scholar; avhandlingar.se; DIVA;

Sökningar som gav relevant resultat

GIH:s bibliotekskatalog: Friluftsliv, bedöm, betyg, friluftsliv skol**

Libris: Friluftsliv, bedöm, betyg, friluftsliv skol**

Diva: Friluftsliv, bedöm betyg, friluftsliv grundskol**

Discovery: outdoor education, assesment, friluftsliv, bedöm, betyg*

Vidare har författare och sökts upp direkt efter att ha läst om de i en annan bok/artikel/ uppsats

Kommentarer

Bilaga 2

Intervjuguide om friluftsliv

Syftet med studien är att undersöka hur lärare i idrott och hälsa arbetar med undervisningen och bedömningen i friluftsliv utifrån aspekterna skolans geografiska läge i Sverige och skolans förutsättningar och resurser för friluftsliv.

Börja presentera dig själv:

- Vem är du, ålder och utbildningsbakgrund?
- Intressen, eget intresse av friluftsliv på fritiden?
- Undervisar i kurserna?

Berätta om din undervisning i idrott och hälsa?

- Hur lägger du upp undervisningen?
- Hur ser en terminsplanering ut?
- Hur ser en lektionsplanering ut?

Berätta om vad friluftsliv är för dig?

- Vad är friluftsliv för dig? Stämmer din syn på friluftsliv överens med skolans sätt att se på friluftsliv? Friluftsliv i skolan och utanför en skolkontext, är det samma sak?
- Var någonstans kan man utöva friluftsliv i skolans närhet?
- Vilka erfarenheter har ni av friluftsliv?

Berätta om din undervisning i friluftsliv?

- Vad gör du med eleverna när det är friluftsliv i skolan?
- Tiden - hur ofta har ni friluftsliv i skolan?
- Miljön för friluftsliv, vart bedrivs undervisningen?
- Vilka möjligheter finns det med friluftsliv?
- Vilka svårigheter finns det med friluftsliv?
- Integrering med andra ämnen?

Förutsättningar och resurser

- Vilka förutsättningar (ekonomiskt, tidsmässigt, närhet till utevistelse) anser du att du har och vad saknar du?
- På vilket sätt anser du att yttre omständigheter som vilken miljö och skolans resurser spelar roll för undervisningen i friluftsliv?
- På vilket sätt anser du att yttre omständigheter som vilken miljö och skolans resurser spelar roll för bedömningen av eleverna i friluftsliv?

Läroplanen

I kursplanen står det att eleverna ska uppnå följande förmågor;

- Förmåga att genomföra och anpassa utevistelser utifrån olika förhållanden och miljöer
- Kunskaper om betydelsen av fysisk aktiviteter och naturupplevelser för kroppslig förmåga och hälsa
- Kunskaper om kulturella och sociala aspekter på fysiska aktiviteter och naturupplevelser

Hur lägger du upp din undervisning utifrån det som står i kursplanen om målet med friluftsliv, det centrala innehållet och kunskapskraven?

Använder du och hur använder du de övergripande perspektiven i din undervisning i friluftsliv?

Bedömning

- Hur arbetar du med bedömning i friluftsliv?
- Bedömningsstöd
- Vilka förmågor bedömer du?
- När och hur skapar du bedömningstillfällen?
- Hur tror du förutsättning och resurser för friluftsliv spelar roll för bedömningen?
- Hur tänker du kring att det är skillnad mellan skolornas förutsättningar och resurser i friluftsliv, vad blir resultatet av det?

Övrigt

- Vad anser/hur är synen på friluftsliv hos rektorn, skolan, kollegor och elever?

Bilaga 3

Mail till lärarna

Mail 1, skickat via mail till lärare.

Hej!

Jag och Gabriella är två sistaårsstudenter vid Gymnastisk- och idrottshögskolan i Stockholm som skriver vårt examensarbete om friluftsliv på gymnasiet. Syftet är att undersöka skillnader i undervisningen och bedömning av friluftsliv utifrån geografiska aspekter.

Vi undrar om du skulle vilja ställa upp på en intervju via Skype eller liknande? Det är en djupgående intervju som kräver mellan 30-60 minuter. Hoppas du känner att det finns tid att avsätta då vi tror att det kommer vara ett givande samtal kring ett spännande ämne.

Med vänliga hälsningar,

Mail 2, lagt på Facebook i gruppen "Idrottslärare"

Hej!

Jag och Gabriella är två sistaårsstudenter vid Gymnastisk- och idrottshögskolan i Stockholm som skriver vårt examensarbete om friluftsliv. Syftet är att undersöka skillnader i undervisningen och bedömning av friluftsliv på gymnasiet utifrån geografiska aspekter.

Vi vill komma i kontakt med idrottslärare runt om i landet som kan tänka sig ställa upp på en intervju om tankar, arbetssätt och undervisning i friluftsliv via Skype eller liknande.

Skriv till oss, tack :)